

Konsten att spela i lag

Katja Hvenmark Nilsson

Ingen verksamhet bör vara främmande för konstruktiva ifrågasättanden, men lärare, elever och föräldrar till dessa har inget att vinna på aggressiva utspel mot varandra. Om vi spelar mot varandra istället för med varandra, blir varje mål ett självmål. Att vilja elevens bästa, är att hjälpas åt och ta vara på varandras styrkor. Det är vad lagspel går ut på.

Det är utvecklingssamtal. Tillfället på terminen när föräldrar och ungdomar går till skolan tillsammans, för att prata om elevens sociala och studiemässiga belägenhet. En speciell situation för alla inblandade.

För ungdomarna, som får visa upp sin vardag för de där hemma. För föräldrarna, som får se den miljö och de aktörer de annars bara hör talas om. För lärarna, som i och med mötet med familjen får en fylligare bild av elevernas bakgrund. "Nöjd med allt, trivs väldigt bra i klassen och med lärarna" står det på de utvärderingslappar jag hittills fått in. Ett par självkritiska "Skulle nog kunna... men jag är tyvärr lite lat" finns också med i högen och vi diskuterar studiestrategier. Eleverna blir vuxnare i sättet av att guida föräldrarna på sin hemmaplan. "Här är mitt skåp" "Här inne brukar vi ha matte". Några elever följer föräldrarnas exempel och skakar hand med mig. Tonen har hittills varit god, oavsett elevens studieresultat. Vi samarbetar framåt.

Så kommer ett samtal som inte alls blir som jag vill att det ska vara. Jag märker redan när de kommer in genom dörren att stämningen är negativ. Inga leenden. Blanka ögon. Arga blickar. Innan vi ens hunnit sätta oss har föräldrarna ställt så många frågor att jag inte hinner formulera svar innan nästa kommer. I de tidigare samtalen har jag haft rollen av lagspelare, men här känner jag mig som en målvakt som måste kasta sig högt och lågt i rasande tempo. Ingenstans i dialogen finns utrymme att slappna av. Fältet är minerat av alla känslor och jag får föraningar om att minsta feltramp från min sida kommer att generera en explosion. "Och alla lärare är nybörjare som inte vet hur man gör", säger en av föräldrarna argt. Sonen iakttar uppmärksamt. "Och vilka signaler tror du att du sänder till ditt barn nu?" säger jag inte. Men tänker.

Vuxnas behov av att göra upp med auktoriteter

Jag skulle vilja skriva att jag där i samtalet hittar den magiska övergången för att få familjen att vilja spela i mitt lag. Att jag i anstormningen av påståenden och ifrågasättanden av institutionen som är min arbetsplats får in en kort, elegant passning som rensar luften och får dem att förstå. Att jag inte är en motståndare, utan medspelare. Att prov och uppgifter inte är till för att sätta dit eleverna, utan för att ge dem chanser att visa vad de kan. Att mitt kompetenta och engagerade kollegium verkar för eleverna, inte mot dem. Att ett vi-mot-lärarna-tänk i familjen blir fruktlöst om syftet med mötet är att hjälpa eleven.

Tyvärr hittar jag ingen sådan övergång, trots att hjärnan går på högvarv. Istället blir jag perplex av den aggressiva tonen, och ställd av ett oförutsett personangrepp: "Och hur ska du klara av att ha hand om en hel klass själv?" En liten röst inom mig vill svara på provokationen. Om inte med utvisning, så i alla fall gult kort. Men magkänslan håller emot. "Min prestige är inte vad samtalet ska handla om" säger den. "Inte bli defensiv". "Inte gå in i kamp med föräldrarna framför eleven". "Inte gå ned på den nivån i diskussionen". Inte inte inte.

Jag låter fulspelet passera och blockerar mina spontana motreaktioner. Det finns inget att vinna på att kontra tacklingen. För vems skull är det egentligen vi är här? Ska eleven sitta och titta på när två förebilder försöker vinna en match mot varandra? Jag har inget intresse av att plocka poäng på att sänka någon annans dignitet. Det enda jag är beredd att kämpa för är lagspel, och det kommer jag inte att få till så länge jag tilldelas rollen av familjens gemensamma fiende.

Historiskt sett var nog läraren mångas fiende. En person med rätt att slå barnen på fingrarna med linjal, eller ställa dem i skamvrån med en dumstrut på huvudet. Inläring och disciplin medelst hot. I många länder har läraryrket fortfarande en mycket auktoritär prägel. Men lärarrollen i ett nutida Sverige är inte så. Läraren i Sverige 2013 är en vänlig person som förklarar och lyssnar tålmodigt, "peppar" och uppmuntrar, stödjer och hjälper. Man har både ett kunskapsmässigt och ett socialt fokus, hela tiden med elevernas väl i sikte. På min arbetsplats är jag skärpt och driven men ändå nästan alltid glad och avslappnad. När jag utgår från att min auktoritet som lagkapten är självklar i klassrummet brukar positionen inte behöva hävdas. Trivsel och ambition går att kombinera, och jag upplever att elevernas lust att lära gynnas av ett sådant klimat.

När respekten för det mjuka förhållningssättet i ledarstilen nu inte finns, får jag problem med min taktik. Det är som om besökarna försöker mana fram den där hårdare typen av maktstrategier som jag medvetet väljer att inte använda mig av i yrkesrollen. Man kan fundera i banor av samtalsmodeller eller fortbildning i konflikthantering. När sakliga svar på frågorna inte alstrar någon effekt börjar jag fundera på om samtalet handlar mindre om eleven, och mer om den vuxna människans behov att göra upp med auktoriteter. Kanske har någon av föräldrarna själv negativa erfarenheter från sin skolgång. Man vet inget om människors inre konflikter. Vet inte vilka minnen återvändandet till skolan drar fram hos dem. Vet inte hur nyanserad elevens fragmentariska återgivning av sin vardag hemma vid köksbordet varit.

Fången i min känsla

Trots försök till förståelse är det svårt att bemöta någon som inte ger intryck av att respektera en. Spelets villkor blir ojämna, därför att besökarna kan gå in i rummet som privatpersoner. Som privatpersoner kan de tala och agera utifrån sina känslor. Om jag själv hade varit privat och tonåring i ögonblicket, hade jag nog utbrustit ett "ÅÅÅÅH" som i sin enkla kärnfullhet sammanfattar den absurda upplevelsen av att en vuxen som aldrig bevistat en lektion på skolan självsäkert berättar för läraren hur det är att vara elev här. Men nu är jag inte tonåring, inte privatperson. Jag är iklädd en officiell ledarroll som i önskan om att vara professionell inte kan säga vad som helst. Att möta ohövlighet med hövlighet kräver sin retoriker. För att retoriken ska nå effekt, krävs dock att mottagaren är öppen för att lyssna. Besökarna är i nuläget inga lyssnare. De är bara ute efter att dribbla mig off-side. Jag ger upp. Fintar bort gliringen om mitt ledarskap som en organisationsstrukturell synpunkt att i så fall ifrågasätta på chefsinstans. Låter föräldrarna som så gärna vill vinna göra det på walk over.

En sak som jag ändå ser som positiv, är att eleven har föräldrar som engagerar sig. Föräldrar som tagit sig tiden att vara lediga från sina jobb för att gå på det här mötet. Föräldrar som bryr sig. Det är inte alla ungdomar förunnat, och även om det inte rättfärdigar respektlöst beteende så ger det mig en känsla av trygghet inför elevens hemsituation. Både hans skolgång och välbefinnande har ett starkt stöd där. Det tycker jag är bra. Jag skulle helst vilja att alla mina elever hade den supporten att luta sig mot när de lämnar skolan för dagen.

Den reflexiva praktikern i mig behöver bearbeta mötet när alla de andra är över. Man är ju utvecklingsbenägen i den här branschen. Man har lärt sig att många situationer går igen, och vill därför tänka ut en lösning till nästa gång. Fanns det någon faktor som jag kunde ha påverkat för att själv bli mindre låst? Så småningom kommer insikten av en svaghet som nog många i sociala yrken brottas med: Jag ville att besökarna skulle tycka om mig. De flesta av oss är ju funtade så, vi vill ha den sociala acceptansen, först när den är bekräftad på något sätt blir vi fria att agera som vi vill. Då vet vi vilka regler vi spelar efter. Om jag hade kunnat släppa impulsen att vilja förbättra relationen

hade den kognitiva tanken fått friare spelrum. Nu var jag som familjen, fången i min känsla.

Spela mot samma mål

Bortom mikroperspektivet av det enskilda samtalet kan den övergripande dynamiken ses som den här: skolan är ett komplext, formellt system, strukturerat av lagar, regler, kriterier. Aktörerna som verkar i systemet är människor, med tankar, minnen, känslor och socialt samspel att förhålla sig till. Toppbesluten om skolans kursinnehåll och betygskriterier tas långt bort från klassrummen, men läraren ser människorna som besluten angår i ögonen. Vi är kanalen mellan det formella och det mänskliga, och det är lätt att känna sig ensam när man själv blir forumet för kritik mot verksamheten. Viktigt är dock att inte glömma att det finns många fler spelare, även om de inte närvarar på just det mötet. Kollegor, skolledning, kommunala skolpolitiker, skolverk och utbildningsutskott är också med i laguppställningen. Det är ett starkt lag, även om olika instanser har sina styrkor, svagheter och ibland intressekonflikter. Naturligtvis ska det inte underlåta en medvetenhet om att skollaget, som alla andra lag, kan ha problem; En dålig tränare, avbytare som gör något oväntat, ett trubbigt regelverk, ekonomiska svårigheter och så vidare. Utgångspunkten måste ändå vara att de samverkande positionerna spelar mot samma mål. Att hela laget, från toppstyrning till gräsrotsnivå, verkar för att utbilda eleverna till självständiga, demokratiska medborgare.

Kontentan blir detta: Ingen verksamhet bör vara främmande för konstruktiva ifrågasättanden, men lärare, elever och föräldrar till dessa har inget att vinna på aggressiva utspel mot varandra. Om vi spelar mot varandra istället för med varandra, blir varje mål ett självmål. Att vilja elevens bästa, är att hjälpas åt och ta vara på varandras styrkor. Det är vad lagspel går ut på.